

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

גליון מס' 1163

מסכת ביצה ה' - י"א ♦ חלה א' - ז' - ב' - ב'

בס"ד, כ"ח אלול תשפ"א

השבוע בגליון

- ♦ התרנגולת מכריעה הלכות
- ♦ הכרעה על אי ידיעה מתי שקיעת החמה
- ♦ "מתוך שהותרה לצורך"

- ♦ מדוע אין נוהגים יום טוב שני בארץ ישראל?
- ♦ התקופה הרביעית - לוח השנה של הלל
- ♦ הלל קבע את דין ארץ ישראל ודין חו"ל

בשורה לקוראי הגליון!
ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

בין ראש השנה ליום הכיפורים

יהודי טרוד ביותר כנכנס למשרדי מאורות הדף היומי בערב שנת השמיטה. לסוליות נעליו דבוקים עלים מסוגים שונים, ומכיסיו מבצבצות פצירות. רכבו עמוס המזמרות והמסורים הסגיר את מקצועו. לא היתה לו שנייה פנוייה. בא. שילם. לקח. נסע. עסוק מאד. גם. ערב שנת השמיטה.
ימי ערב שנת השמיטה נשאו עמם בשורה מבטיחה לגינות רבות. לאחר שנים של הזנחה, לפתע באה להן העדנה. הן נוקו, חודשו, רוענו, והביעו את תודתן בצבעוניות מרשימה.
חיבתם של בעלי הגינות הללו לצמחי נוי ולגינה מטופחת לא התפתחה בחסך, יש מאין, בערב שנת השמיטה. מה המריץ, איפוא, כל כך הרבה אנשים, להקדיש זמן לאותו עיסוק בדיוק באותה תקופה?

דף ד/ב שני ימים טובים של גליות

מדוע אין נוהגים יום טוב שני בארץ ישראל?

"יום טוב שני של גליות", הוא יום טוב מיוחד לבני הגלויות, בני חוץ לארץ, הנוהגים כל יום טוב יומיים. ראוי לציין, כי הגאונים כתבו כי את עיקר מנהג יום טוב שני הנהיגו כבר הנביא יחזקאל וכן דניאל שהיו בגלות בבל, שכאשר נמצאים בגולה יעשו שני ימים טובים (ראה אוצר הגאונים - התשובות, בסוגייתנו).

במאמרנו נתמקד בשאלה, מדוע הוא נקבע לבני חוץ לארץ בלבד ולשם כך תחילה נתחקה אחר השתלשלות התהליך עד לקביעתו כיום טוב באופן קבוע במקומות קבועים.

מדין תורה בית הדין קובע מתי ראש חדש, אם על פי עדים המעידים שראו את הלבנה, או לאור חשבון - אם לא באו עדים או שהשמים מעוננים (רמב"ם הלכות קידוש החודש פרק י"ח). בספר עיר הקודש והמקדש להרי"מ טיקוצ'ינסקי זצ"ל (ח"ג פרק י"ט), מונה ארבע תקופות הידועות לנו בנושא זה, לגבי הפצת הידיעה בין היהודים, כי ראש חדש חל.

התקופה הראשונה - המסופק נהג יו"ט שני: התקופה הראשונה והארוכה ביותר החלה עם הקמת בית שני, עת חלק מן העם שהה בגלות בבל, ונמשכה גם לאחר חורבנו. בשנים ארוכות אלו היו בני ארץ ישראל מדליקים משואות בלילה, וכך הדרים במקומות רחוקים יותר ראו והבינו כי אותו יום הוכרז כראש חודש, והדליקו גם הם משואות, עד שהתפשטה הבשורה ברוב פזורת הגולה (ראה במשנה המובאת בסוגייתנו, ומקורה ב"ר"ה כ"ב). אותה תקופה, כל מי שמסיבה כל שהיא לא ידע מתי חל ראש חודש, נהג יום טוב שני מחמת הספק, שכך היתה התקנה הקדומה, שהמסופק נהג יום טוב שני.

התקופה השנייה - מקומות ששלוחים לא הגיעו אליהם: התקופה השנייה החלה עם ביטול מנהג המשואות [לאחר שרשעי ישראל הדליקו משואות כדי להטעות את בני הגולה]. מני אז התקין רבי יהודה הנשיא, ששלוחים רכובים ידהרו חיש ויודיעו כי חל ראש חודש (עיין ירושלמי ר"ה פ"ב הל' א'). הואיל

לעילוי נשמת

נר ה'
נשמת
אדם

הר"ד **צבי מנחם** ז"ל בן ר' משה הלוי בורנשטיין ז"ל

נלב"ע כ"ז אלול תשל"ד **תנצב"ה**

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הרב ר' **אליעזר צבי זיכרמן** ז"ל

ב"ר דוד זצ"ל, יו"ד כולל בית דוד - חולון

נלב"ע כ"ח אלול תשס"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ד **משה אליעזר האוזר** ז"ל

ב"ר שלמה ז"ל

נלב"ע כ"ז אלול תשנ"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י ידידיו

הר"ד **שלמה האוזר** ומשפ' שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **כרימה צורף** ע"ה

בת מזלי ויחיא ז"ל

נלב"ע ב' בתשרי תש"ס

תנצב"ה

הונצחה ע"י בנה

ר' **אפרים צורף** שיחיו - שילה

לעילוי נשמת

נר ה'
נשמת
אדם

מרת **פנינה בהרב** ע"ה ב"ר שלמה אריה ז"ל

נלב"ע כ"ט אלול תשע"ה **תנצב"ה**

הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

"האיך מצינו שתרגולת פרוחה על האילן והפילה ממנו תפוח - התפוח אסור. ואם הטילה ממנה ביצה - התפוח והביצה מותרין?"

פתרון החידה, טמון בדברי סוגייתנו.

תרגולת מטילה ביצים ביום ולא בלילה: גמרתנו מביאה ברייתא הקובעת, כי תרגולת מטילה ביצים ביום בלבד ולא בלילה. מתוך כך מחדש רב מרי בנו של רב כהנא, כי הבדק את לול התרגולות מערב יום טוב ולא מצא בו ביצים, ולמחרת השכים קודם עלות השחר ומצא בו ביצה - רשאי לאכלה. זאת אף על פי שביצה שנולדה ביום טוב אסורה באכילה, אך מאחר שבוודאי לא הוטלה הביצה בלילה, יש לתלות שמא אתמול לא בדק היטב וכבר היתה שם הביצה שנולדה מערב יום טוב, ואף אם בדק היטב יש להסיק כי מערב יום טוב כבר הטילה התרגולת את רוב הביצה ומשום מה הביצה שבה ונבלעה בגופה והתרגולת פלטה אותה עם לילה. במקרה זה הביצה נחשבת כהוטלה מערב יום טוב, שהרי רובה יצא כבר מערב יום טוב.

רש"י (ד"ה אימר יצתה) מדגיש, כי אפשרות זו נדירה ביותר, אך מפני שברור לנו שתרגולת אינה מטילה בלילה, תולים שכך אירע מעשה. ומכאן לחידתו של בעל תרומת הדשן.

כידוע, פרי שנשר מן העץ ביום טוב, אסור באכילה, כפי שלמדנו בתחילת המסכת, שמא יבואו גם לעלות לאילן ולתלוש ממנו פירות.

מה הדין במקרה שתרגולת הידסה על גבי האילן בערב יום טוב, והשירה ממנו תפוח בבין השמשות, שהוא זמן ספק יום ספק לילה? כמובן שהוא אסור באכילה, מפני הספק, שמא זמן זה הוא כבר לילה ויום טוב חל. ברם, אם באותה שעה התרגולת הטילה ביצה, הרי בכך היא מוכיחה שעדיין יום וממילא גם התפוח מותר באכילה...

החידה יפה, אך אחרונים אחדים מתקשים ביותר בפתרונה; הן לפי דבריו אפשר לפתור מעתה את ספק "בין השמשות" - יגדל כל אדם תרגולת בביתו, ויידע על פי הטליתיה מתי יום ומתי לילה!

הפסקי תשובה (סי' ש"ו) כותב בנחרצות: "אבל פלא לאמר אשר דבר שכל חכמי ישראל קבעוה ספק לדורות יהיה אפשרי להתברר לנו על ידי מקרה קל כזה".

בין השמשות הוא מצב של ספק: הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל (פרי יצחק ח"ב סי' י"ח) מבאר, כי וודאי לא היתה כוונת בעל תרומת הדשן כי בכוחה של תרגולת להכריע אם בין השמשות הוא יום או לילה, שהרי חז"ל קבעו שבין השמשות הוא מצב של ספק יום ספק לילה, ואיך תכריע התרגולת בדבר? כלומר, לא אמרו חז"ל, איננו יודעים כיצד לנהוג בבין השמשות לפי שאנו נעדרים ידיעה על זמן זה, אלא הם קבעו, כי בין השמשות הוא מצב שאי אפשר להכריע אם הוא יום או לילה.

הכרעה על אי ידיעה מתי שקיעת החמה: לדעתו, חידתו של התרומת הדשן נסובה על יום מעונן, שמחמת העננים אין אפשרות לדעת מתי שקיעת החמה. אין מדובר, אפוא, על הכרעת ספק "בין השמשות" שחז"ל קבעו כי אי אפשר להכריעו, אלא על מקום שמחמת סיבה מסויימת אי אפשר לדעת מתי שקיעת החמה באותו יום. במקרה זה אפשר להכריע את חוסר הידיעה על פי הטלת הביצה ולקבוע, כי מאחר שרוב התרגולות מטילות ביום, הרי לנו כי עדיין לא שקעה חמה [כמבואר בגמרא, אם יש זכר סמוך לתרגולת, לעולם אינה מטילה בלילה. אם אין זכר, רוב הטליתיה ביום, אך יתכן שתטיל בלילה. במקרה בו עוסק התרומת הדשן, גם ביצה של תרגולת שאינה ליד זכר מותר לאכול ביום טוב שערבו היה מעונן, מפני שאפשר לסמוך על הרוב המטילות ביום והטלתה מהווה הוכחה שעדיין לא שקעה חמה, וע"ש עוד בפרטי הלכה זו].

דף יב/א במתוך שהותרה הוצאה לצורך הותרה נמי שלא לצורך פליגי
"מתוך שהותרה לצורך"

כלל מיוחד בדיני יום טוב קיבלו חז"ל בתורה שבעל-פה (משנה ברורה סימן תקי"ח ס"ק א'): "מתוך שהותרה לצורך - הותרה נמי שלא לצורך". היינו: ביום טוב אין לעשות מלאכות, כי אם מלאכות הנדרשות לצורך "אוכל נפש", אך אותן מלאכות שהותרו לצורך בישול אוכל עבור יום טוב, הותרו גם לצורך שאינו מאכל. וכגון, מתוך שהותר ביום טוב להעביר דברי מאכל ברשות הרבים לצורך אכילתם, כך הותר להעביר חפצים שונים שאדם זקוק להם ביום טוב, אף על פי שאינם "אוכל נפש". מה טעם?

ובכן, אנו מכירים כלל דומה, אותו נלמד בע"ה בין היתר במסכת יבמות (ב/ז): "הואיל ואשתרי - אשתרי" - הואיל והותר - הותר.

כלל זה קובע, כי לאחר שהותר איסור לעשות מעשה מסויים, אזי גם איסורים נוספים שהיו כרוכים בעשיית אותו מעשה הותרו. וכגון, מצורע, שלמרות טומאתו התירה לו התורה ביום השמיני להטהרות להכניס את בהונותיו למחנה שכינה [השטח הפנימי בבית המקדש, שהוא מעזרת ישראל ואילן]. הואיל ואיסור טומאת צרעתו הותר, הותרו אף טומאות נוספות הרובצות על מצורע זה, שכן, "הואיל ואשתרי - אשתרי".

במהירות צצו מתוך הקהל שוטרי חרש אשר לא כל צורך בבירורים הניחו את ידם על קבוצת נערים שובבים שהשתתפו במפגן קבלת הפנים. מתוכם נזרקו האבנים ללא כל ספק.
הקבוצה נעצרה לחקירה, ולציבור שהיה עד להתרחשות לא היה כל ספק באשר לגורלם של אותם סוררים. שלשה מן הילדים הודו באשמה והובלו רועדים ומפוחדים לארצות מעצרו. האיש שהיה אחראי על קבוצת הנערים, הודרך על ידי פרקליט מקצועי לבקש את רשות בית המשפט לומר בפניו את הדברים הבאים:
אדוני השופט! יורשה לי לפתוח את דברי בהבאת עדים, שכנים שהתגוררו בסמוך למקום שבו התאמנו במשך חדשים לקראת בואו של המלך. השופט נתן את הסכמתו וישישים שאיוו את מרפסת ביתם כמקום משכנם במשך היום ועקרות בית שחלון מטבחן צופה החצרה, העידו בהתרגשות בפני בית המשפט, כי במשך תקופה ארוכה היו הנערים הללו צווחים ככרוכיה ברטט ובגיל "יחי המלך". גם שלשת הנערים השובבים. **הישישים** הושבו למקומם והמדריך הוסיף: וכי נערים אלה אפשר להאשים בזלזול בכבוד המלך? יראה השופט וישפוט את התלהבותם הכנה והאמיתית לכבודה של מלכות. אלא מה! רוח שטות, רוח תזזית, אחזה בהם. מעשה שובבות ופיזיות. אין כאן חלילה כוונה לפגוע בכבודה של מלכות. **הטענה** התקבלה.

★ ★ ★

"אין אדם חוטא, אלא אם כן נכסה בו רוח שטות"
זו טענה טובה ומהוגנת, העשויה לסייע רבות בסגוריה, שכל אחד זקוק לה.
אך כיצד יוכיח אדם כי אך שטות היתה זו, ולא דרך עקבית?
אדם שבמשך כל השנה מוכיח בקביעות כי לבו לאלוקים, נפשו לתורת האלוקים, הרי הוא מוכיח במעש ולא רק בדבור, בפועל ולא רק במחשבה,

מצטרפים אלפי הלומדים קטעי גמרא, משנה והלכה מדי יום ביומו, בכל זמן ובכל מקום. זוהי ההזדמנות לקבוע 'עיתים לתורה'. לומדים כמה דקות חוזכים בסיפוק רוחני עצום!

קבע עיתים ללימוד
כנשיך * 3029

חודש ראשון התנסות חינם

ברם, ברור, כי קיים הבדל בולט בין כללים אלה, ואין הם יונקים את לשדם ממקור אחד.

הכלל "הואיל ואישתרי אשתרי" נאמר במקרה שקיימת סיבה שמחמתה הותר איסור מסויים, כגון מצורע הזקוק להיכנס להר הבית כדי להקריב את קרבנותיו ומפני כך הותר איסור צרעתו המונע ממנו להיכנס. אזי קובע הכלל, כי מפני שהוא זקוק להיכנס, הותר גם איסור נוסף המונע ממנו להיכנס להר הבית. כלומר, אותה סיבה שהסירה את האיסור הראשון, היא זו המסירה את האיסור השני.

עיון קל במקרה המובא בסוגייתנו מבהיר, כי את הכלל "מתוך שהותרה לצורך - הותרה שלא לצורך", לא ניתן לנמק בסברה הנזכרת, שכן, כאשר מעבירים דבר מאכל ברשות הרבים, קיימת סיבה להתיר את העברתו, שהרי זקוקים לאכלו ויש בכך משום "אוכל נפש", אך אין זה מהווה סיבה להתיר להעביר גם חפצים אחרים שאינם "אוכל נפש" [עם זאת ראוי לציין, כי בעל אמרי משה כותב בחיבורו מלאכת יום טוב, אות ה', כי הכלל הנאמר בסוגייתנו הוא "כעין" הכלל הואיל ואישתרי אשתרי. וצ"ע].

אחר שנוכחנו כי שונים שני הכללים ביסודם ואין ביניהם קשר, שומה עלינו להסיק, כי סברה, טעם ומקור אחרים ניצבים מאחורי הכלל "הואיל והותרה לצורך - הותרה שלא לצורך".

אכן, מדברי הראשונים אנו למדים כי כך הוא טעמו של דבר: רמב"ן (ויקרא כג/ז) עומד על שינוי משמעותי בלשון התורה. לגבי איסור עשיית מלאכה בשבת נאמר (ויקרא כג/ז): "וביום השביעי... כל מלאכה לא תעשו". ואילו לגבי איסור עשיית מלאכה ביום טוב נאמר (ויקרא כג/ז ועוד), "כל מלאכת עבודה לא תעשו". מהי "מלאכה" ומהי "מלאכת עבודה"? **מלאכה, ומלאכת "עבודה"**: ובכן, הרי חז"ל קבעו אלו מלאכות מותר לעשות כדי להכין אוכל, ואלו מלאכות אסור לעשות. רמב"ן קובע כי כל מלאכה שהותר לעשותה כדי להכין אוכל, אינה מוגדרת "מלאכת עבודה" אלא "מלאכת הנאה" ומפני כך הורו חכמים כי מותר לעשותה לצורך "אוכל נפש".

מעתה, ברור ומובן, כי רק סימן הוא הדבר; "מתוך שהותרה לצורך" - מלאכה שהותרה לצורך אוכל נפש, אות וסימן הוא כי אינה "מלאכת עבודה", ולפיכך "הותרה גם שלא לצורך" לפי הסבר זה הדין נותן, כי גם ללא כל צורך לא יהא איסור בעשיית מלאכת אוכל נפש, ואילו בעלי התוספות בסוגייתנו ביארו, כי מלאכה שאין בה "צורך קצת" לכל הפחות, אין לעשותה ביום טוב. ועיין חתם סופר בסוגייתנו, וראה בספר מנחת אשר עה"ת שמות סי' י"ט].

כי עבד נאמן הוא למלכו, ומעייניו ומרצו מופנים למילוי רצונו יתברך.
לגיון לומדי הדף היומי, יעמוד ביום הכיפורים לפני מלכו של עולם, יבקש "סלח לנו" עם כל עמך בית ישראל, ולצידו יעמדו זכויותיו העצומות בקביעות עיתים לתורה, מידי יום ביומו.

כתיבה וחתימה טובה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעבודה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פסק: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף ה/ב אשתקד מי לא אכלנו ביצה ביום טוב
מתקשה והולך
שאל נכרי אחד את הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל מלובלין, מחולל ומייסד "הדף היומי":
"מפני מה אוכלים היהודים בפסח ביצים קשות?"
השיב לו רבי מאיר:
"עם ישראל דומה לביצה, ככל שאתה מוסיף ומבשלו ברותחין, ככל שאתה מוסיף לצלותו ולענותו, הוא מוסיף ונעשה קשה יותר...".

בס"ד

שנה טובה

"זכרנו לחיים מלך הפץ בחיים וכתבנו בספר החיים לנענך אלוקים חיים"

עם פרוס השנה החדשה בה נפתחים שערי רחמים ורצון שלוחה בזאת ברכתנו, לכל ידידי ורעי מגידי השיעורים והלומדים ולנדיבים הנכבדים תומכי ה"מאורות":

שנה טובה ומבורכת, שנת ברכה והצלחה, בריאות ושמחה שנה בה נהגה בתורתנו בשלווה וברננה, ותהא ברכת ה' שרויה בכל מעשה ידיכם!

בברכת כתיבה וחתימה טובה,
הרב חיים דוד קובלסקי

מאורות

משנת הדף

ברכת גדולי ישראל

גומרים ש"ס ב-5 דקות ליום, זוכים בשפע גדול

ויומי לזכור הנושא 66 65 המגיש את: הרב מאיר שפירא

"... ובודאי בלימוד המשניות כלול כל התורה כולה" מרן שר התורה מרן ראש הישיבה הגר"ח קנייבסקי שליט"א הגר"ג אדלשטיין שליט"א

להתנסות חינם התקשר עכשיו: *3764

לעילוי נשמת
מרת **שרה שיינדל נפחא** ע"ה
ב"ד יצחק צבי נפחא ז"ל נלב"ע ער"ה תשנ"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו